

สรุปบทเรียนการพัฒนาความรู้

หลักสูตร

Digital Literacy: ความฉลาดทางดิจิทัล (Digital Intelligence)

ชื่อ-สกุล (ภาษาไทย) นางสาวรัฐธยา เอมธยา ตำแหน่ง นักวิทยาศาสตร์ปฏิบัติการ

สังกัด กลุ่มวิจัยแร่และจุลสัณฐานดิน สำนักวิทยาศาสตร์เพื่อการพัฒนาที่ดิน

วันที่อบรม 31 พฤษภาคม 2569

วัตถุประสงค์ของหลักสูตร

- เพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจความหมายและเห็นความสำคัญการสร้างความรู้ในการใช้อินเทอร์เน็ต
- เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้การสร้างความรู้ในการใช้อินเทอร์เน็ต รู้เท่าทันและมีความมั่นคง ปลอดภัย เพื่อยกระดับวิถีชีวิตด้วยดิจิทัล

สรุปบทเรียน

ความฉลาดทางดิจิทัล (DQ: Digital Intelligence Quotient)

คือ กลุ่มความสามารถทางสังคม อารมณ์และการรับรู้ที่จะทำให้คนคนหนึ่งสามารถเผชิญกับความท้าทายของชีวิตดิจิทัลและสามารถปรับตัวให้เข้ากับชีวิตดิจิทัลได้ ความฉลาดทางดิจิทัลครอบคลุมทั้งความรู้ ทักษะ ทักษะคิดและค่านิยมที่จำเป็นต่อการใช้ชีวิตในฐานะสมาชิกของโลกออนไลน์ กล่าวอีกนัยหนึ่ง คือ ทักษะการใช้สื่อและการเข้าถึงสังคมในโลกออนไลน์ โดย DQ Institute เป็นสถาบันที่มีการพัฒนามาตรฐานระดับสากลเกี่ยวกับการให้ความรู้ด้านความฉลาดทางดิจิทัลมาวิเคราะห์ปรับใช้ให้เหมาะสมกับบริบทของประเทศไทย โดยมีกรอบสมรรถนะ 5 ด้าน ดังนี้

1. อัตลักษณ์ดิจิทัล (Digital Identity) คือ ข้อมูลดิจิทัลที่ใช้บ่งบอกหรือจำแนกตัวบุคคลในโลกออนไลน์ ซึ่งมีความสำคัญอย่างยิ่งในการช่วยให้ผู้ใช้งานสามารถเข้าถึงและใช้ประโยชน์จากบริการออนไลน์ต่างๆ ได้อย่างสะดวก ควบคู่ไปกับการช่วยสร้างความสัมพันธ์และปฏิสัมพันธ์กับคนรอบข้างตลอดจนชุมชนสังคม โดยกระบวนการเหล่านี้มีด้านความปลอดภัยเป็นหัวใจสำคัญ จึงต้องอาศัยการพิสูจน์และยืนยันตัวตนด้วยเทคโนโลยีที่ล้ำสมัย เพื่อให้ระบบสามารถระบุตัวบุคคลได้อย่างถูกต้อง แม่นยำและมีความปลอดภัยสูงสุดในการใช้งาน

2. การใช้เทคโนโลยีดิจิทัลอย่างเหมาะสม (Digital Use) คือ ทักษะในการควบคุมตนเองและบริหารเวลาในการใช้งานอุปกรณ์เทคโนโลยี เกมออนไลน์และโซเชียลมีเดียได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อสร้างสมดุลระหว่างการใช้เวลาหน้าจอกับกิจกรรมในชีวิตประจำวัน โดยไม่ส่งผลกระทบเชิงลบต่อสุขภาพ ความสัมพันธ์และการทำงาน ซึ่งวิธีการสร้างสมดุลดิจิทัลนั้นสามารถเริ่มต้นได้จากการตั้งเป้าหมายและพิจารณาว่าสิ่งใดสำคัญสำหรับตนเอง การติดตามเวลาที่ใช้ไปกับหน้าจอ การตั้งขีดจำกัดประเภทข้อมูล การหากิจกรรมทางเลือกอื่นทำทดแทนและการปิดการแจ้งเตือนจากแอปพลิเคชันเพื่อลดสิ่งรบกวนและช่วยให้สามารถโฟกัสกับชีวิตจริงได้ดียิ่งขึ้น

3. การจัดการความปลอดภัยในโลกดิจิทัล (Digital Security) คือ ชุดความรู้และทักษะที่จำเป็นในการปกป้องตนเอง ครอบครัวย ข้อมูลส่วนบุคคล ตลอดจนระบบและอุปกรณ์ดิจิทัลจากการบุกรุกและภัยคุกคามบนโลกออนไลน์ โดยเป็นทักษะที่มุ่งเน้นให้ผู้ใช้งานเกิดการตระหนักรู้ สามารถวิเคราะห์ ป้องกัน และรับมือกับภัยคุกคามที่เข้ามาได้อย่างรู้เท่าทัน ซึ่งแนวทางการสร้างและพัฒนาทักษะความปลอดภัย

เหล่านี้สามารถทำได้ผ่านการเรียนรู้และทำความเข้าใจรูปแบบของภัยคุกคาม การตั้งรหัสผ่านที่คาดเดาได้ยาก การหมั่นอัปเดตซอฟต์แวร์ การตั้งค่าความเป็นส่วนตัว การคิดวิเคราะห์อย่างรอบคอบก่อนที่จะคลิกลิงก์ดาวน์โหลดไฟล์หรือเปิดอ่านอีเมล ไปจนถึงการสำรองข้อมูลสำคัญอย่างสม่ำเสมอและการเลือกใช้ซอฟต์แวร์รักษาความปลอดภัยที่เชื่อถือได้

4. การรู้เท่าทันดิจิทัล (Digital Literacy) คือ สมรรถนะของบุคคลในการเข้าถึง ค้นหา คัดกรอง วิเคราะห์ สังเคราะห์และจัดการข้อมูล (Data) สารสนเทศ (Information) ตลอดจนเนื้อหาสื่อ (Content Media) เพื่อให้สามารถประยุกต์ใช้ สื่อสาร สร้างสรรค์ แบ่งปันและติดตามข้อมูลบนโลกออนไลน์ได้อย่างเหมาะสม โดยการใช้งานดังกล่าวจะต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของความรับผิดชอบ มีความปลอดภัย มีมารยาท ไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่นและไม่ขัดต่อกฎหมาย ผ่านการเลือกใช้เครื่องมือและเทคโนโลยีที่หลากหลายได้อย่างมีประสิทธิภาพและรู้เท่าทัน

5. การสื่อสารดิจิทัล (Digital Communication) คือ การสื่อสารดิจิทัลคือการเชื่อมโยงบุคคลและสังคมผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ตด้วยอุปกรณ์และแพลตฟอร์มต่างๆ ซึ่งครอบคลุมถึงองค์ความรู้และทักษะในการเลือกใช้เครื่องมือเพื่อแก้ปัญหาและตอบโต้ในโลกความเป็นจริง โดยสามารถนำสื่อสังคมออนไลน์มาประยุกต์ใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งในมิติของการทำการตลาดและการสร้างสรรค์เทคโนโลยีทางการศึกษา

ความเป็นพลเมืองดิจิทัล (Digital Citizenship)

คือ พลเมืองผู้ใช้งานสื่อดิจิทัลและสื่อสังคมออนไลน์ที่เข้าใจบรรทัดฐานของการปฏิบัติตัวให้เหมาะสมและมีความรับผิดชอบในการใช้เทคโนโลยี โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสื่อสารในยุคดิจิทัลเป็นการสื่อสารที่ไร้พรมแดน สมาชิกของโลกออนไลน์คือทุกคนที่ใช้เครือข่ายอินเทอร์เน็ตบนโลกใบนี้ ผู้ใช้สื่อสังคมออนไลน์มีความหลากหลายทางเชื้อชาติ อายุ ภาษาและวัฒนธรรม พลเมืองดิจิทัลจึงต้องเป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบ มีจริยธรรม เห็นอกเห็นใจและเคารพผู้อื่น มีส่วนร่วมและมุ่งเน้นความเป็นธรรมในสังคม การเป็นพลเมืองในยุคดิจิทัลนั้นมีทักษะที่สำคัญ 8 ข้อ

1. ทักษะในการรักษาอัตลักษณ์ที่ดีของตนเอง (Digital Citizen Identity) คือ ศิลปะแห่งการดำรงตนอย่างมีคุณค่าและเต็มไปด้วยความรับผิดชอบทั้งในโลกแห่งความจริงและพื้นที่ไซเบอร์ โดยสะท้อนภาพลักษณ์เชิงบวกผ่านความคิดและการกระทำที่ยึดมั่นในหลักจริยธรรม เคารพกฎหมายและละเว้นถ้อยคำความเกลียดชัง เพื่อเป็นต้นแบบอันดีงามในสังคมออนไลน์ให้น่าอยู่สำหรับทุกคน

2. ทักษะการคิดวิเคราะห์ที่มีวิจารณญาณที่ดี (Critical Thinking) เปรียบเหมือนภูมิคุ้มกันทางปัญญาที่ช่วยให้พลเมืองดิจิทัลรู้เท่าทันสื่อ สามารถถ่วงถ่วงความเชื่อออกจากความเท็จและแยกแยะสารสนเทศที่เป็นประโยชน์จากภัยร้ายได้อย่างถูกต้อง พร้อมทั้งรู้ทันกลลวงสารพัดรูปแบบบนโลกไซเบอร์ เพื่อให้การใช้ชีวิตบนโลกออนไลน์มีความมั่นคงและปลอดภัยจากการตกเป็นเหยื่อของข้อมูลลวง

3. ทักษะการรักษาความปลอดภัยในโลกไซเบอร์ (Cybersecurity Management) เปรียบเหมือนการสร้างเกราะกำบังเพื่อปกป้องข้อมูลอันมีค่า เป็นความเชี่ยวชาญในการวางระบบรักษาความปลอดภัยเพื่อสกัดกั้นการโจมตีและการโจรกรรมทางออนไลน์ ทักษะนี้ครอบคลุมถึงการคุ้มครองอุปกรณ์ดิจิทัลและข้อมูลส่วนบุคคลอย่างรัดกุม เพื่อป้องกันไม่ให้ทรัพย์สินทางดิจิทัลต้องสูญหาย เสียหายหรือตกไปอยู่ในมือของผู้ไม่หวังดีที่แฝงตัวอยู่ในโลกยุคดิจิทัล

4. ทักษะในการรักษาข้อมูลส่วนตัว (Privacy Management) คือศิลปะการใช้ดุลพินิจเพื่อบริหารจัดการและปกป้องข้อมูลส่วนบุคคลบนพื้นที่ออนไลน์อย่างถูกต้อง ผู้ที่มีทักษะนี้จะมีความรอบคอบในการแบ่งปันเรื่องราวต่างๆ เพื่อป้องกันความเป็นส่วนตัวของทั้งตนเองและผู้อื่นอย่างรัดกุม อีกทั้งยังมีสติรู้เท่าทันต่อภัยคุกคามทางอินเทอร์เน็ตที่ซ่อนเร้น ไม่ว่าจะเป็นมัลแวร์ ไวรัสคอมพิวเตอร์หรือกลลวงไซเบอร์สารพัดรูปแบบ เพื่อให้การใช้ชีวิตในโลกดิจิทัลดำเนินไปอย่างปลอดภัยและมั่นคง

5. ทักษะในการจัดสรรเวลาหน้าจอ (Screen Time Management) คือศิลปะแห่งการบริหารเวลาบนอุปกรณ์ดิจิทัลอย่างถูกต้อง เพื่อรักษาสมดุลระหว่างวิถีชีวิตบนโลกออนไลน์และโลกแห่งความเป็นจริง ผู้ที่มีทักษะนี้ย่อมมีความตระหนักรู้อย่างลึกซึ้งถึงภัยเงียบจากการอยู่กับหน้าจอที่ยาวนานเกินไป ตลอดจนเข้าใจผลกระทบของการทำกิจกรรมหลายสิ่งพร้อมกันและรู้เท่าทันภัยร้ายจากการเสพติดสื่อดิจิทัลเพื่อนำไปสู่การใช้ชีวิตในยุคเทคโนโลยีได้อย่างมีสติ สุขภาพดีและมีความสุขอย่างแท้จริง

6. ทักษะการบริหารจัดการร่องรอยทางดิจิทัล (Digital Footprints) คือความตระหนักรู้ทุกจังหวะชีวิตบนโลกออนไลน์ย่อมทิ้งร่องรอยไว้เสมอ ไม่ว่าจะเป็นข้อความ รูปภาพหรือประวัติการใช้งาน ซึ่งจะถูกบันทึกและสืบค้นได้ตลอดเวลาแม้จะพยายามลบไปแล้วก็ตาม รอยเท้าดิจิทัลเหล่านี้เปรียบเหมือนเงาตามตัวหากเกิดจากการกระทำที่ผิดกฎหมายหรือขัดต่อศีลธรรมอันดีงาม ย่อมส่งผลกระทบอย่างร้ายแรงต่อชื่อเสียงและภาพลักษณ์ในอนาคต ผู้ใช้ต้องพิจารณาอย่างรอบคอบในทุกครั้งที่ใช้งานในพื้นที่ไซเบอร์

7. ทักษะในการรับมือกับการกลั่นแกล้งบนโลกไซเบอร์ (Cyberbullying Management) คือความตระหนักรู้อย่างลึกซึ้งถึงภัยคุกคามที่แฝงตัวมากับสื่อสังคมออนไลน์ ซึ่งถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการล่อลวงและระรานผู้อื่น ภัยเงียบนี้มีกลุ่มเป้าหมายจิตใจกลุ่มเด็กและเยาวชนผู้เปราะบาง โดยผู้กระทำอาจเป็นได้ทั้งเพื่อนร่วมชั้น คนคุ้นเคยในโลกออนไลน์หรือแม้แต่คนแปลกหน้าที่ซ่อนเร้นตัวตน ทักษะนี้จึงเปรียบเหมือนเกราะคุ้มภัยที่ช่วยให้ผู้ใช้สามารถตั้งรับและก้าวผ่านความโหดร้ายทางไซเบอร์ได้อย่างเข้มแข็งและปลอดภัย

8. ทักษะการใช้เทคโนโลยีอย่างมีจริยธรรม (Digital Empathy) คือ ความงดงามทางจิตใจในการหยิบยื่นความเห็นอกเห็นใจและสร้างมิตรภาพอันดีงามบนโลกออนไลน์ ผู้มีทักษะนี้จะไม่ด่วนตัดสินใครจากเพียงเศษเสี้ยวข้อมูล พร้อมเป็นกระบอกเสียงเคียงข้างผู้ที่ต้องการความช่วยเหลือเสมอ ทั้งยังต้องมีสติในการไตร่ตรองทุกถ้อยคำก่อนเผยแพร่สู่สังคมออนไลน์ (Think Before You Post) โดยยึดมั่นในความปรารถนาดี ควบคุมอารมณ์ขุนมิวและให้เกียรติความเป็นส่วนตัวของผู้อื่นอย่างสูงสุด

ประโยชน์ที่ได้รับต่อตนเอง

ความฉลาดทางดิจิทัลช่วยให้ผู้ใช้งานสามารถเข้าถึงและใช้ประโยชน์จากบริการออนไลน์ต่างๆ ที่มีอยู่ได้อย่างสะดวกสบายและมีประสิทธิภาพสูงสุด พร้อมทั้งส่งเสริมให้รู้จักควบคุมตนเองในการจัดสรรเวลาใช้งานอุปกรณ์เทคโนโลยีได้อย่างสมดุลโดยไม่ส่งผลกระทบต่อสุขภาพ นอกจากนี้ยังสร้างความตระหนักรู้ในการบริหารจัดการเพื่อปกป้องข้อมูลส่วนตัวและสามารถรู้เท่าทันภัยคุกคามทางอินเทอร์เน็ตที่อาจเกิดขึ้นได้อย่างปลอดภัยและเป็นการเปิดกว้างและสร้างโอกาสในการพัฒนาศักยภาพของตนเองอย่างยั่งยืนผ่านการเรียนรู้จากระบบการศึกษาออนไลน์ได้อย่างไร้ขีดจำกัด

ประโยชน์ที่ได้รับต่อหน่วยงาน

การประยุกต์ใช้ความฉลาดทางดิจิทัลในหน่วยงานช่วยลดปริมาณการใช้ทรัพยากรได้อย่างเป็นรูปธรรม ผ่านการปรับเปลี่ยนรูปแบบการทำงานไปสู่ระบบเอกสารอิเล็กทรอนิกส์เพื่อลดการใช้กระดาษ อีกทั้งยังช่วยเพิ่มความสะดวกรวดเร็วในการสื่อสารและประสานงานภายในองค์กร โดยเปลี่ยนมาเป็นการประชุมผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ที่สามารถทำได้ทุกที่ทุกเวลา นอกจากนี้ยังช่วยลดความเสี่ยงทางกฎหมายที่อาจเกิดขึ้น เนื่องจากบุคลากรจะมีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับกฎหมายคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลและสิทธิต่างๆ มากยิ่งขึ้น ตลอดจนสามารถนำเครื่องมือและแพลตฟอร์มทางสื่อสังคมออนไลน์มาประยุกต์ใช้เพื่อสร้างความได้เปรียบและเกิดประโยชน์สูงสุดในด้านการตลาดขององค์กรได้อย่างมีประสิทธิภาพ